

Uit passie voor de gemeenschap

AUTEURS & FOTOGRAFIE YVONNE RIJERS & HANS KARSENBERG

Twee inspirerende verhalen uit New York, waar Nos Quedamos in de South Bronx en UPROSE uit Brooklyn zich inzetten voor een betere toekomst voor hun gemeenschap. Voor trots, gezondheid, opleiding en... een lage energierekening.

Yolanda Gonzalez verloor op jonge leeftijd haar broer aan de gevolgen van astma. Het was voor haar aanleiding om zich meer dan fulltime in te gaan zetten voor een beter milieu voor haar gemeenschap, net als haar moeder Yolanda Garcia al eerder deed. Milieu is voor haar geen abstract thema, geen geïnstitutionaliseerd object, maar iets om uit persoonlijke motivatie voor te vechten. De redenering van Yolanda Gonzalez is simpel: wie astma heeft kan niet naar school of werken; wie te veel betaalt voor stookkosten heeft geen geld voor zelfontplooiing. Ze leidt Nos Quedamos, een organisatie die opkomt voor de belangen van inwoners in Melrose Commons in de New Yorkse wijk The Bronx.

Totdat orkaan Katrina in 2005 New Orleans trof was The Bronx het armste gebied van de Verenigde Staten, gelegen pal naast het rijkste: Manhattan. Melrose Commons was het deel van The Bronx waarover de pers in de jaren zeventig en tachtig schreven: "The Bronx is burning." Huiseigenaren staken hun panden in brand om verzekeringsgeld te innen en zich uit de wijk te kunnen terugtrekken. Banken hadden rode lijnen om het gebied getrokken om aan te geven dat hier geen leningen meer werden verstrekt. Ten einde raad kwam de gemeente New York met een rücksichtslos afbraakplan.

Wij blijven

Het weerwoord van Yolanda's moeder was 'nos quedamos': wij blijven. De Latino-bevolking kwam onder dit motto in verzet. De gemeente ontving haar protest en stelde een bijna onmogelijke eis: we luisteren als jullie binnen negen maanden een alternatief voorstellen. Maar het lukte. In bijzonder korte tijd wist Nos Quedamos experts om zich heen te verzamelen. Er kwam niet alleen een beter, maar ook een haalbaarder en milieuvriendelijker plan dat respect toonde voor de bestaande sociale structuren.

Dat er iets moest veranderen, daarover waren de gemeente en de bewoners het eens. Melrose Commons, met ongeveer zesduizend inwoners van voornamelijk Afro-Amerikaanse en Latijns-Amerikaanse afkomst, belichaamde de verwoesting die teweeg was gebracht in de South Bronx tijdens de jaren zestig en zeventig:

verlaten gebouwen, open plekken en weinig tot geen publieke of private investeringen, afgezien van de fantasieloze 'projects': door de overheid gesubsidieerde grijze blokken onderhoudsarme sociale woningbouw.

Het afbraakplan van de gemeente kwam rechtstreeks van het bureau en de tekentafel en was rigoreus in aanpak en consequenties voor de oorspronkelijke bewoners. Het plan van Nos Quedamos was in alles het tegendeel. Haar plan was geworteld in de gemeenschap, gevoed door de behoeften van de bewoners en gebaseerd op consensus. De gemeente moest haast wel door de knieën gaan en deed dat uiteindelijk ook. De verplaatsing van oorspronkelijke bewoners werd geminimaliseerd, de betaalbaarheid werd verbeterd, de dichtheid van woningen werd verhoogd, milieu werd een issue en er kwam meer openbare ruimte en ruimte voor maatschappelijke activiteiten. Na een bitter gevecht werd het plan in 1994 goedgekeurd.

Voor Nos Quedamos was het niet meer dan logisch zich dan ook met de daadwerkelijke uitvoering van haar plan te gaan bemoeien. Zo werd de gemeenschap van een verzetsbeweging in feite een woningcorporatie. En het bleef niet bij dit plan alleen. Nos Quedamos werkt nu vanuit dezelfde filosofie met zorg aan verschillende projecten en besteedt daarbij veel aandacht aan de relatie met de straat, de architectuur en de rol en positie van ouderen in de gemeenschap. Lokale inschrijvingen krijgen voorrang zodat de sociale samenhang gewaarborgd wordt. In het gebied waar ooit huiseigenaren hun bezit eigenhandig in brand staken omdat ze geen andere uitweg meer zagen, bestaan nu lange wachtlijsten voor woningen die door heel New York als bijzonder worden ervaren. Mensen uit alle delen van New York en ook daar buiten hebben gehoord van dit bijzondere initiatief.

Energiezuinig bouwen

Nos Quedamos beperkt zich niet tot de taken van een klassieke woningcorporatie. Kenmerkend is de verbinding die ze legt tussen milieubewustzijn en duurzaamheid enerzijds en sociale betrokkenheid en verbeteringen voor de oorspronkelijke bewoners anderzijds. Nos Quedamos staat voor energievriendelijk en gezond bouwen. Ze besteedt veel aandacht aan de constructie van de woningen en appartementen.

Nos Quedamos bouwt spouwmuren, wat in Nederland de normaalste zaak van de wereld is, maar in de Verenigde Staten een zeldzaamheid en alleen weggelegd voor duurder huizen. Spouwmuren zijn beter voor het binnen- en buitenklimaat; ze isoleren niet alleen warmte, maar ook geluid en geuren en bieden daarom ook op ander dan energetisch vlak voordelen. De doorsneewoning in dit soort wijken staat garant voor overlast en burengerucht en dat is slecht voor de concentratie van opgroeiende kinderen. Het gebruik van simpele spouwmuren zorgt er volgens Yolanda Gonzalez voor dat kinderen hun huiswerk kunnen maken, dat bewoners ondanks hun wisselende ritmes rustiger slapen en dat er in het ene huis Indiaas en het andere huis Spaans wordt gekookt zonder irritaties. Daarnaast is er ventilatie in gesloten ruimtes voor een goed binnenklimaat. Veel bewoners komen weinig buiten en daarom is het van

South Bronx

belang dat het klimaat binnen zo gezond mogelijk is. De vloeren in de woningen zijn van bamboe: een betaalbaar duurzaam materiaal dat weinig onderhoud vraagt. De ramen laten veel licht en warmte door, wat goed is voor een laag energieverbruik, maar ook gezonder is voor bewoners. De blokken zijn voor 95 procent recyclebaar en hebben 'groene daken'. Omdat de bebouwingsdichtheid relatief hoog is, vormen de daktuinen een goed alternatief voor het ontbreken van eigen tuinen. Op die manier is er toch groen, kunnen kinderen onder toezicht naar buiten en versterkt dit het onderlinge contact tussen bewoners. Dat al deze ingrepen werken bewijzen de lange wachtlijsten.

Het werken met duurzame materialen heeft allerlei voordelen: het bespaart op onderhouds- en energiekosten, mensen zijn trotser en dus ook zuiniger op hun woningen en ook in andere levenssferen levert het voordelen op. Dit alles is volgens Nos Quedamos echter van ondergeschikt belang als het gedrag van mensen niet mee verandert. Daarom organiseert ze sinds kort ook een educatieprogramma voor kopers en huurders, in het bijzonder voor vrouwen en kinderen. Nos Quedamos helpt bewoners met het organiseren en plannen van activiteiten, met als doel het versterken van de lokale gemeenschap ('empowerment') om hun eigen visie op de toekomst te ontwikkelen. Yolanda Gonzalez: "We bouwen niet alleen huizen, we bouwen ook thuisen." En dit heeft effect, getuige de sfeer in de South Bronx. Er is leven op straat, de blokken van Nos Quedamos zien er verzorgd uit, de openbare ruimte is levendig en schoon, bewoners groeten elkaar en zijn zichtbaar trots op en tevreden met hun woonomgeving. Dat vormt een groot contrast met de sfeer in de 'projects' die het straatbeeld domineren in andere delen van The Bronx.

'Environmental justice'

Nos Quedamos is een van de vele milieugroeperingen in New York die uit lokale gemeenschappen zijn voortgekomen. De inzet van hun strijd is 'environmental justice': een begrip dat zich moeilijk in het Nederlands en naar onze context laat vertalen, maar dat staat voor een gelijkmatige verdeling van de lasten van milieuverontreiniging, in plaats van afwenteling op minderheden en machtelozen, en gelijke toegang tot de natuur en natuurlijke hulpbronnen.

Groeperingen voor 'environmental justice' bestaan vaak al jaren. De laatste tijd echter hebben ze flink aan stem gewonnen. Niet zozeer omdat ze groter zijn geworden, maar vooral omdat er een nieuwe generatie is opgestaan. Yolanda Gonzalez is hier een goed voorbeeld van. Haar moeder, die door velen in New York als rolmodel en held wordt gezien, was van de generatie van de civil rights movement. Het zijn de dochters van deze beweging voor gelijke rechten die als eerste naar de universiteit gingen. Sommigen van hen keerden terug naar hun lokale gemeenschap om zich daar voor in te zetten. Hun opleiding geeft ze het inzicht om de strijd voor 'environmental justice' te voeren en om daar op effectieve wijze de publiciteit voor te zoeken en successen te behalen.

"O hemel, ik krijg kippenvel!"

Elizabeth Yiempierre, de leider van UPROSE, een gemeenschapsbeweging uit Brooklyn, heeft zojuist verteld hoe ze erin geslaagd zijn hun wijk te behoeden voor de komst van een nieuwe energiecentrale voor Manhattan. New Yorks vorige burgemeester Rudy Giuliani vond deze noodzakelijk om de vele stroomuitvalven te bestrijden. De centrale zou komen op de plek waar nu een park is, aan het water aan de rand van Brooklyn.

Elizabeth Yiempierre heeft in maart 2007 de Yolanda Garcia Community Planner of the Year Award gewonnen. De prijs is vernoemd naar de geestelijk moeder van de zusterorganisatie Nos Quedamos en bedoeld voor de beste leider voor een lokale gemeenschap in New York. UPROSE ondersteunde een groep jongeren die wetenschappers lieten bewijzen dat de frequente stroomuitval niet door een gebrek aan stroom werd veroorzaakt, maar door een gebrekkige infrastructuur. Dat alleen verklaart echter niet hun succes. Met deze boodschap lieten ze zich vlak voor Kerst in het park fotograferen waar de nieuwe energiecentrale gepland was. Ze lieten er een kerstkaart van maken met het opschrift: "Weet je wat ik wil hebben voor Kerst? Schone lucht!" Ze stuurden de kaart naar alle lokale politici en kregen adhesiebetuigingen uit allerlei onverwachte hoeken.

Dit bleek achteraf het kantelpunt in hun strijd, zoals voor New Yorks grote stadsarchitect uit de jaren zestig Robert Moses het kantelpunt kwam toen hij het waagde een weg door een deel van Central Park te plannen. Zolang hij zijn verkeersaders dwars door de arme delen van de stad plande – dezelfde verkeersaders die nu voor astma in The Bronx zorgen – kraaide er geen haan naar, hoeveel mensen er ook door zijn plannen binnen drie weken rechteloos uit hun huis gejaagd werden. Echter, dit stukje Central Park was het deel waar de au pairs van rijke gezinnen met de kinderen speelden. Binnen een mum van tijd stond er een foto op de voorpagina van de New York Times van kinderen die een bulldozer tegenhielden. Over 'environmental justice' gesproken. De weg kwam er niet en andere actiegroepen zagen hoe de grote Moses bestreden kon worden.

Als we tijdens ons interview met Elizabeth Yiempierre de parallel van de krantenfoto en de kerstkaart aanstippen, krijgt ze kippenvel. Ze vertelt ons dat ze haar werk is gaan doen omdat haar sterke Puerto Ricaanse familie uiteengeslagen werd door een project van Robert Moses. Haar familieleden konden alleen in slechte wijken nieuwe woonruimte vinden. Dit was haar motivatie mensen in een gelijksoortige situatie te gaan helpen.

Passie voor de gemeenschap

Groepen als Nos Quedamos en UPROSE vechten voor een omslag in het omgaan met energie en schone lucht; niet uit idealisme of omdat het in de wet staat, maar omdat ze zich realiseren dat het basisvoorwaarden zijn om hun gemeenschap te laten stijgen op de sociale ladder. Hun kernfilosofie: milieubewustzijn, economische ontwikkeling, sociale ontwikkeling en huisvesting zijn onderling verbonden. Alleen als we deze processen integraal bezien en aanpakken zal er iets veranderen. Gezondheid en lage woonkosten zijn immers net zo belangrijk als een bloeiende economie en goede huisvesting om kinderen op te voeden.

De mensen achter deze organisaties zetten zich dag en nacht in, gedreven door een grote persoonlijke passie, vaak ingegeven door voorvallen binnen hun familie. Ze beperken zich daarbij niet tot verzet alleen, maar zijn vooral succesvol omdat ze zelf het alternatief organiseren.

Groei bevorderen die echt duurzaam is, kan volgens Nos Quedamos alleen maar door wijkgericht te werken, te investeren in lokale bewoners en bedrijven, hen te helpen bij het versterken van gemeenschappen en het voorstaan van een nieuw beleid. Het was nooit de bedoeling van Yolanda Garcia om huizen te bouwen, maar toen de plannen er eenmaal lagen ging Nos Quedamos aan de slag met ontwikkelaars, die streng werden geselecteerd op basis van betrokkenheid en een jarenlange verbondenheid met de wijk.

Door de samenwerking tussen milieuactivisten en ontwikkelaars is

een duurzame en energiezuinige wijk tot stand gekomen, waar je nu ook als bezoeker met een goed gevoel doorheen loopt. De gemeenschap bloeit, wordt opgeleid en vecht mee voor een nog duurzamer koers. De overheid komt er nauwelijks aan te pas, en dat is misschien ook juist de reden voor dit inspirerende initiatief.

Momenteel zet Yolanda Gonzalez zich met Nos Quedamos in om een alternatief te bepleiten voor het vrachtverkeer dat dagelijks dwars door hun woonwijk via de doorbraak van Moses naar Manhattan rijdt. In plaats van vrachtwagens, snelwegen en bredere bruggen zoeken ze naar andere manieren van transport en naar andere en minder schadelijke brandstoffen.

De lokale groepen lijken het tij mee te hebben. Met veel bombastie kondigde burgemeester Michael Bloomberg onlangs aan dat New York in 2030 de schoonste en meest energie-efficiënte stad ter wereld moet zijn. Zijn ambitieuze 'PlaNY 2030' is daarvoor het vehikel. De voorvechters uit de lokale gemeenschappen reageren voorzichtig positief. Ze ondersteunen de ambitie, maar begrijpen niet waarom de Mayor's Office categorisch het gesprek met hun organisaties vermijdt. New York heeft nog een lange weg te gaan naar 2030. De bewoners lopen vooralsnog voorop.

Yvonne Rijpers (y.rijpers@stipo.nl) en Hans Karssenberg (h.karssenberg@stipo.nl) zijn werkzaam bij Stipo – kennisteam voor stedelijke ontwikkeling in Amsterdam. Yvonne Rijpers is tevens redacteur van AGORA. De interviews zijn onderdeel van een trainingsreis 'Stad en stijging in een wereldstad', georganiseerd door Stipo. De interviews met Garcia, Yiempierre en vele anderen staan op <www.stipo.nl>.